

34898 - İNSAN, FİİLLERİNDE MUHAYYER (HÜR VE SERBEST) MİDİR YOKSA MÜSEYYER (GÜDÜMLÜ VE MECBURİ) MİDİR?

Soru

İnsan, fiillerinde hür ve serbest midir? Yoksa fiillerinde güdümlü ve yapmak zorunda mıdır?

Detaylı cevap

Değerli âlim Muhammed b. Salih el-Useymin'e -Allah ona rahmet etsin- bu sorulmuş ve kendisi şu cevabı vermiştir:

"Bu soruyu soran kimsenin kendi kendine şunu sorması gerekir: Bu soruyu sorarken birisi kendisini zorlamış ve mecbur kılmış mıdır? Bir araba satın almak istediği zaman arabanın türünü seçmek ister mi? Yoksa istemez mi?

Buna benzer pek çok soruyu kendi kendine sorduğu zaman, insanın fiillerinde hür ve serbest midir? Yoksa fiillerinde güdümlü ve mecburi mi olduğunu açıkça anlayacaktır.

Sonra kendi kendine şunu sormalıdır: Başına bir olay geldiği zaman, bu olay kendi isteğiyle mi başına gelmektedir?

Hastalandığı zaman kendi isteğiyle mi hasta olmaktadır?

Öldüğü zaman kendi isteğiyle mi ölmektedir?

Yine buna benzer pek çok soruyu kendi kendine sorduğu zaman, insanın fiillerinde hür ve serbest midir? Yoksa fiillerinde güdümlü ve mecburi mi olduğunu açıkça anlayacaktır.

Bütün bu sorulara şöyle cevap verebiliriz:

Akıl sahibi insanın yapmakta olduğu fiil ve davranışları, hiç şüphe yok ki kendi tercihi ve irâdesiyle olmaktadır.

Delil olması bakımından Allah Teâlâ'nın şu sözlerine kulak verir misin?

[سورة النبا الآية: ٣٩] [ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَأً]

"İşte o, (vukû bulacak olmasında hiçbir şüphe olmayan) hak günüdür. (O günün dehşetinden kurtulmak) isteyen (salih amelle) Rabbine varan yol tutsun." (Nebe Sûresi: 39)

[سورة آل عمران الآية: ١٥٢] [الْمُؤْمِنِينَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَىٰ]

"Sizden kimisi dünya hayatını istiyor, kimisi âhiret hayatını istiyordu.Sonra denemek için onlardan (düşmanınızdan) alıkoydu. Şüphesiz ki Allah (sizin pişmanlık duyup tevbe ettiğinizi bilmiş ve) sizi affetmiştir. Allah, müminlere karşı çok lütufkardır." (Âl-i İmrân Sûresi: 152)

[سورة الإسراء الآية: ١٩] [وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا]

[سورة الإسراء الآية: ١٩]

"Kim de âhireti ister ve ona lâayık bir biçimde mümin olarak gayret gösterirse, işte bunların çalışmaları makbul olur." (İsrâ Sûresi: 19)

[سورة البقرة الآية: ١٩٦] [مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ]

"Kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurbanı kesmesi gerekir. Kurbanlık, yerine varıncaya kadar başınızı tıraş etmeyin.Aranızda hasta, yahut başından rahatsız olan varsa, ona fidye olarak; oruç tutmak, sadaka vermek, yahut kurban kesmek gerekir." (Bakara Sûresi: 196)

Allah Teâlâ, hasta veya başından rahatsız olan kimseyi, oruç tutmak, sadaka vermek veya kurban kesmek arasında serbest bırakmıştır.

Fakat bir kul, bir şey yapmak istediği zaman, bizler Allah Teâlâ'nın o fiili istediğini bilmekteyiz.

Nitekim Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

[سورة التكویر الآيتان : ۲۸ - ۲۹] (لَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ)

“Sizden, doğru yolda (îmân üzere) gitmek isteyenler için (bu bir öğüttür). Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe, siz (hiçbir şey) dilemeyemezsiniz (ne doğru yolda giderseniz, ne de ona gücünüz yeter).” (Tekvîr Sûresi: 28-29)

Hastalık, ölüm ve kazalar gibi, kulun kendisi veya başkası tarafından başına gelen fiiller, kendi tercihi ve isteğiyle olmamaktadır. Bu fiiller, kulun onda hiçbir etkisi veya irâdesi olmayan kaderden başka bir şey değildir.

Yine de en iyisini Allah Teâlâ bilir.

Muhammed b. Salih el-Useymîn, "Mecmû'u'l-Fetâvâ", cilt: 2